BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI INKLYUZIV TA’LIMGA TAYYORLASHNING MOTIVATSION MEXANIZMLARI

Azimova Nasiba Ergashevna
Buxoro davlat universiteti
Roziqova Ra’no Rustamovna
Buxoro davlat universiteti
ranoroziqova95@mail.ru

Annotatsiya. *Ushbu tezisda bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta’lim faoliyatiga tayyorlashda motivatsion mexanizmlarning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Inklyuziv ta’lim sharoitida pedagogdan nafaqat kasbiy bilim va amaliy ko‘nikmalar, balki barcha o‘quvchilarga nisbatan ijobiy munosabat, empatiya, pedagogik mas’uliyat va kasbiy tayyorgarlik talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarda inklyuziv ta’limga qiziqish va barqaror kasbiy motivatsiyani shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biridir. Tezisda motivatsion mexanizmning tarkibiy qismlari, uni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari hamda samarali metodlari tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *inklyuziv ta’lim, bo‘lajak o‘qituvchi, motivatsiya, motivatsion mexanizm, kasbiy motivatsiya, inklyuziv kompetensiya, pedagogik tayyorgarlik, empatiya.*

Abstract. *This thesis highlights the pedagogical importance of motivational mechanisms in preparing future teachers for inclusive education. In inclusive education, a teacher is required not only to have professional knowledge and practical skills, but also to have a positive attitude towards all students, empathy, pedagogical responsibility and professional training. From this point of view, the formation of interest in inclusive education and stable professional motivation in future teachers is one of the important pedagogical tasks. The thesis analyzes the components of the motivational mechanism, the pedagogical conditions for its formation and effective methods.*

Keywords: *inclusive education, future teacher, motivation, motivational mechanism, professional motivation, inclusive competence, pedagogical training, empathy.*

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimida barcha o‘quvchilar uchun teng ta’lim imkoniyatlarini yaratish, ularning individual ehtiyojlarini hisobga olish va ta’lim jarayoniga to‘laqonli jalb etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bunday ta’lim muhitini samarali tashkil etishda o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Bo‘lajak pedagoglarni oliy ta’lim jarayonida inklyuziv ta’lim faoliyatiga tayyorlash faqat nazariy bilimlarni berish bilan cheklanmasligi lozim. Talabalarda inklyuziv ta’limning qadriyatlarini anglash, turli ta’lim ehtiyojlariga ega o‘quvchilar bilan ishlashga qiziqish, pedagogik empatiya va kasbiy mas’uliyatni shakllantirish zarur. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta’limga tayyorlash tizimida motivatsion komponent muhim o‘rin egallaydi.

Asosiy qism

Motivatsiya shaxsning muayyan faoliyatga yo‘nalishini, unda ishtirok etish istagini va faoliyat natijasiga erishishga intilishini belgilovchi omillardan biridir. Bo‘lajak o‘qituvchining inklyuziv ta’limga motivatsiyasi esa uning turli ehtiyojlarga ega o‘quvchilar bilan ishlashga tayyorligi, pedagogik vaziyatlarga ijobiy munosabati va o‘z kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga intilishida namoyon bo‘ladi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta’limga tayyorlashning motivatsion mexanizmini shartli ravishda quyidagi bosqichlarda ifodalash mumkin:

Bosqich	***Mazmuni***
Ehtiyoj	*Inklyuziv ta’lim bo‘yicha bilim va ko‘nikmaga ehtiyoj*
Qiziqish	*Inklyuziv pedagogik faoliyatga qiziqishning paydo bo‘lishi*
Qadriyatni anglash	*Teng imkoniyat, insonparvarlik va individual yondashuvni anglash*
Kasbiy motiv	*Inklyuziv pedagog sifatida faoliyat yuritishga intilish*
Amaliy faoliyat	*Keys, trening, modellashtirish va amaliy mashg‘ulotlar*
Pedagogik tajriba	*Real yoki modellashtirilgan pedagogik vaziyatlarda faoliyat*
Refleksiya	*O‘z faoliyati, yutuq va qiyinchiliklarini tahlil qilish*
Barqaror motivatsiya	*Inklyuziv faoliyatga ongli va barqaror tayyorgarlik*

Mazkur mexanizmda talabaning inklyuziv ta’limga bo‘lgan qiziqishini shakllantirish dastlabki bosqich hisoblanadi. Keyingi bosqichda talaba inklyuziv ta’limning ijtimoiy va pedagogik ahamiyatini anglab, uni o‘zining bo‘lajak kasbiy faoliyati uchun muhim qadriyat sifatida qabul qiladi.

Motivatsiyani shakllantirishda amaliy faoliyat alohida ahamiyatga ega. Xususan, pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, keys-stadi, muammoli vaziyatlar, rolli o‘yinlar, guruhli muhokamalar va pedagogik amaliyotdan foydalanish

talabalarning inklyuziv ta’limga nisbatan munosabatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarda inklyuziv ta’limga motivatsiyani shakllantirish quyidagi pedagogik shart-sharoitlar asosida samarali tashkil etilishi mumkin:

- ✓ inklyuziv ta’limning maqsad va tamoyillarini chuqur anglatish;
- ✓ turli ta’lim ehtiyojlariga ega o‘quvchilar bilan bog‘liq real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish;
- ✓ talabalarning mustaqil va amaliy faoliyatini tashkil etish;
- ✓ pedagogik amaliyot davomida inklyuziv ta’lim tajribasini egallash;
- ✓ refleksiv faoliyatni rivojlantirish;
- ✓ talabalarning kasbiy yutuqlarini rag‘batlantirish;
- ✓ o‘qituvchi va talaba o‘rtasida hamkorlikka asoslangan pedagogik muhitni yaratish.

Motivatsion tayyorgarlikni baholashda talabalarning inklyuziv ta’limga qiziqishi, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega o‘quvchilar bilan ishlashga tayyorligi, empatik munosabati, kasbiy mas’uliyati va o‘z pedagogik imkoniyatlariga bo‘lgan ishonchini asosiy indikatorlar sifatida belgilash mumkin.

Shu asosda motivatsion komponentning yuqori darajasi inklyuziv ta’limga nisbatan barqaror qiziqish va ijobiy munosabat, amaliy faoliyatga faol intilish hamda o‘z-o‘zini rivojlantirish ehtiyoji bilan tavsiflanadi. O‘rta darajada mazkur sifatlar beqaror namoyon bo‘lsa, past darajada talabaning inklyuziv faoliyatga qiziqishi va amaliy tayyorgarlikka intilishi yetarli darajada shakllanmagan bo‘ladi.

Xulosa

Bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta’limga tayyorlashda motivatsion mexanizmlarni shakllantirish ularning kelgusidagi kasbiy faoliyati samaradorligini ta’minlovchi muhim pedagogik omillardan biridir. Motivatsion tayyorgarlikni shakllantirish jarayonida talabalarning inklyuziv ta’lim haqidagi bilimlarini amaliy faoliyat, pedagogik tajriba va refleksiya bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq.

Shunday qilib, **ehtiyoj, qiziqish, qadriyat, kasbiy motiv, amaliy faoliyat va refleksiya**ning o‘zaro uzviyligi bo‘lajak o‘qituvchining inklyuziv ta’limga nisbatan barqaror motivatsiyasini shakllantirishning muhim mexanizmi sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur mexanizmni oliy pedagogik ta’lim jarayoniga tizimli joriy etish bo‘lajak o‘qituvchilarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr. – Toshkent, 2020.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida: 638-son qaror, 2021-yil 12-oktabr. – Toshkent, 2021.

3. Inklyuziv ta’lim bo‘yicha milliy konsepsiya hujjatlari.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida: PQ-4860-son qaror, 2020-yil 13-oktabr. – Toshkent, 2020.

5. Qodirova F. U., Pulatova D. A. Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot. – Yangi Chirchiq: Book, 2022.

6. Niyozov A., Yuldashev J. Inklyuziv ta’lim asoslari. – Toshkent, 2019.

7. Xodjaev B. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2018.

8. Rasulov A. Inklyuziv ta’limni tashkil etish muammolari // Pedagogik mahorat jurnali. – 2021.

9. Yusupov R. Inklyuziv ta’lim muhitini tashkil etish metodikasi. – Toshkent, 2022.

10. UNESCO Uzbekistan. Inclusive Education Development in Uzbekistan. – 2021.